ADRIANA TODEA

A *SUPĂRA* ŞI A *SE SUPĂRA* SAU CAZUL UNUI TRANZITIV RETROERENT

Prezenta analiză îşi stabileşte ca punct de plecare problematica dezbătută de prof. univ. dr. G. G. Neamţu în *Teoria şi practica analizei gramaticale* (1999, p. 363–367) în vederea stabilirii criteriilor prin care să putem distinge în limba română între relaţiile gramaticale de complement direct (CD) şi complement indirect (CI), atunci când ambele funcţii sintactice se realizează în construcţii identice de tip „*pe* + Ac".

Voi încerca aici o abordare a structurilor-tip de la care porneşte analiza lui G. G. Neamţu (exemplele 1 şi 2), din perspectiva unei sintaxe multistratale, de transformări sintactice a teoriei Gramaticii generative.

(1) Copiii **îi**$_1$ supără *câteodată* pe părinţi$_1$.
(2) Copiii$_2$ **se**$_2$ supără *câteodată* pe părinţi.

Structurile 1 şi 2 diferă la nivel formal doar în tipul de clitic pronominal care concatenează adjunctiv cu predicatul verbal, înţeles aici ca o categorie lexicală care proiectează grupul verbal al propoziţiei. Ambele clitice au mărci nominale de gen (masc.), număr (pl.), persoană (a III-a) şi caz (Ac.) identice, dar referinţe distincte: *se* este coreferenţial cu subiectul în nominativ (*copiii*), iar *îi* este coreferenţial cu argumentul obiect în acuzativ (*părinţi*). De asemenea, distingem între cele două clitice prin calitatea reflexivă a cliticului *se*, care nu se reflectă însă în interpretarea semantică a propoziţiei care îl conţine. Cu alte cuvinte, structura 2 este pseudo-reflexivă, adică prezintă o structură sintactică reflexivă care se corelează cu o structură semantică nereflexivă.

Pseudo-reflexivele din limbile romanice au fost intens analizate în Gramatica relaţională de către sintacticieni cum sunt Carol Rosen şi Barry J. Blake în relaţie cu subcategorizarea verbelor intranzitive în grupul inergativelor şi grupul inacuzativelor. Structurile pseudo-reflexive care conţin verbe intranzitive se numesc retroerente şi sunt generate în straturi sintactice intermediare, în care argumentul nominal îşi reţine valoarea sintactică iniţială în acelaşi timp în care îşi asumă una nouă, în procese de avansări (inacuzativele) sau retrogradări (inergativele) sintactice.

În cazul discutat aici, verbul *a supăra* este un inacuzativ cu tranzitivitate opţională. Cu alte cuvinte, structurile sintactice intranzitive care conţin acest verb (3) pot construi participii adjectivale (4) care corelează semantic cu propoziţia intranzitivă.

(3) Copiii$_2$ **se**$_2$ supără *uşor, dar le trece repede.*
(4) copiii supăraţi

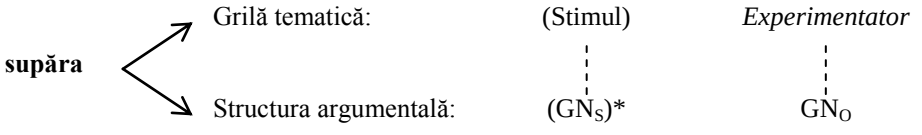
A se compara cu un inergativ retroerent din limba română (5), care nu poate să coreleze semantic cu un participiu adjectival (6).

BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)

(5) Copiii$_2$ **se$_2$** roagă *numai la biserică.* .
(6) *copiii rugaţi

În structurile 1, 2 şi 3 categoria lexicală care proiectează grupul verbal este aceeaşi, dar felul în care valenţa sa sintactică se actualizează este diferită.

(7)

Verbul *a supăra* poate fi atât tranzitiv, cât şi intranzitiv, însă, atunci când valoarea sa intranzitivă se actualizează, grupul nominal (GN) selectat ca unic argument este interpretat ca obiect şi nu ca subiect. Actualizarea tranzitivă a verbului poate adăuga un alt grup nominal cu interpretare sintactică de subiect, dar acesta rămâne un argument opţional. La nivelul structurii tematice, corelarea valorilor sintactice cu rolurile tematice este fixă: interpretarea semantică de *experimentator* se aliniază valorii sintactice de obiect direct, iar cea de *stimul,* valorii sintactice de subiect.

Comparând structura (1) cu structurile (2) şi (3), putem spune că valoarea retroerentă realizată morfologic ca *se*, cliticul reflexiv, marchează traseul unei avansări sintactice de la valoarea iniţială de complement direct (confirmată de posibilitatea corelării cu participiul adjectival) la valoarea finală de subiect (confirmată de cazul nominativ şi poziţia preverbală). Structura (2) rămâne însă, şi în această interpretare, problematică, din punctul de vedere al interpretării sintactice a grupului prepoziţional *pe părinţi*. G. G. Neamţu, în lucrarea amintită, propunea interpretarea sa ca obiect indirect, şi nu ca obiect direct. Aparatul Gramaticii relaţionale confirmă această analiză ca dizlocare a subiectului iniţial, interpretat semantic ca *stimul,* de către avansarea complementului direct *experimentator* la valoarea de subiect, urmată de reinterpretarea subiectului iniţial dizlocat ca *şomer* în structuri de tipul complementului de agent sau, ca în acest caz, de retrogradarea subiectului iniţial dizlocat la o valoare sintactică ierarhic inferioară subiectului şi complementului direct, şi anume cea de complement indirect.

Aplicarea modelului generativist minimalist în această analiză prezintă un avantaj important, şi anume reinterpretarea funcţiilor sintactice argumentale (S, CD, CI) ca poziţii specifice într-un arbore binar, aflate într-o relaţie ierarhică stabilită prin c-comandă. Grupul verbal se constituie prin concatenări recursive ale centrului (verbul) cu constituenţii cu care fuzionează [*Merge*!] pe baza corelării mărcilor centrului cu mărcile constituenţilor [*feature-checking*]. În urma fuzionării, centrul interpretează semantic constituenţii argument conform grilei sale tematice.

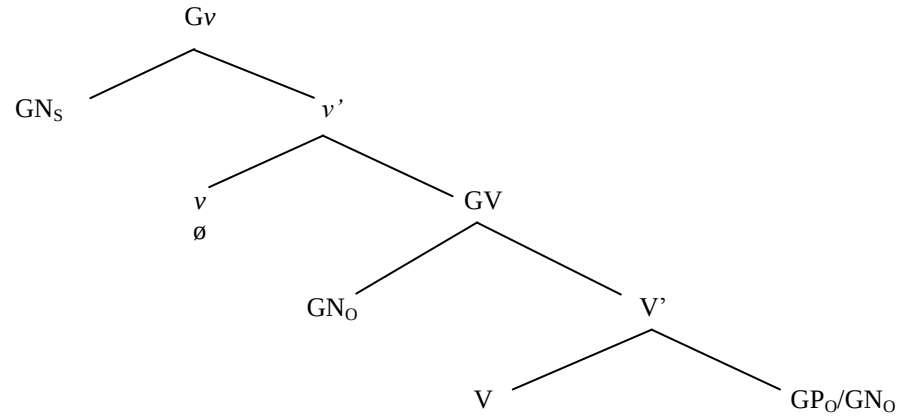
BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)

Grupul verbal poate să conţină până la 3 argumente: un subiect (numit şi argument extern) şi maximum două obiecte (numite şi argumente interne), întotdeauna evaluate distinct ca obiect direct sau obiect indirect. Gramatica generativă distinge între valorile de subiect şi obiect printr-o asimetrie generată la nivel de concatenare prin fuzionare cu centre verbale distincte. Aceasta presupune reinterpretarea structurii verbale ca o structură complexă implicând nu un singur centru, ci două:

– unul lexical (verbul), care fuzionează cu argumentele obiect şi proiectează grupul verbal nuclear GV [*core* VP];

– şi unul funcţional (particula verbală vidă [*light v*]), care fuzionează întâi cu grupul verbal nuclear GV, încapsulându-l, şi apoi cu argumentul subiect pentru a genera grupul verbal periferic G*v* [*v*P shell].

(8)

Astfel, valoarea de subiect, argumentul extern, este dată de o fuzionare la nivelul periferic al structurii verbale, iar cea de obiect, argumentul intern, de o fuzionare la nivel nuclear.

La nivelul grupului verbal nuclear GV, pot să fuzioneze două argumente obiect. Dată fiind însă proprietatea de ramificare binară [*binary branching*] a structurilor sintactice, derivată din caracterul binar al oricărei operaţii de concatenare, fie ea fuzionare sau adjuncţie, cele două argumente obiect nu pot să fuzioneze simultan cu centrul verbal, ceea ce ar determina structuri sintactice ternare, ci numai secvenţial. Această asimetrie generată de ordinea de fuzionare a argumentelor obiect cu centrul (prima fuzionare *vs* ultima fuzionare) este interpretată ierarhic în termeni de supraordonare *vs* subordonare în termeni de c-comandă. Cu alte cuvinte, argumentul obiect care fuzionează ultimul în grupul verbal nuclear îl c-comandă (este ierarhic supraordonat) pe cel care fuzionează primul. Interpretările de complement direct sau complement indirect în acest context sunt mai puţin relevante. Ceea ce este important este că argumentele obiect nu pot interpretate ca ierarhic egale din punct de

BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)

vedere structural. Limba engleză, de exemplu, aplică în acest caz două criterii de selectare a ordinii fuzionării constituenţilor argument în grupul verbal nuclear:

A. Tipul de structură: Obiectul nominal GN c-comandă obiectul prepoziţional GP sau propoziţional GT, unde T este categoria funcţională Timp gramatical. Cu alte cuvinte, grupul nominal GN va fuziona întodeauna ultimul atunci când concurează cu alte tipuri de structuri.

Ex. *George gave the book to Mary* ***vs*** **George gave to Mary the book.*
„George i-a dat cartea Mariei."

B. Dacă ambele argumente obiect ce concurează la fuzionarea în grupul verbal nuclear GV sunt grupuri nominale GN, se aplică o scară a fiinţării [*animacy scale*] prin care semnificatul neînsufleţit se subordonează semnificatului însufleţit, cel inconştient celui conştient, cel cu semnificant substantiv comun celui cu semnificant nume propriu.

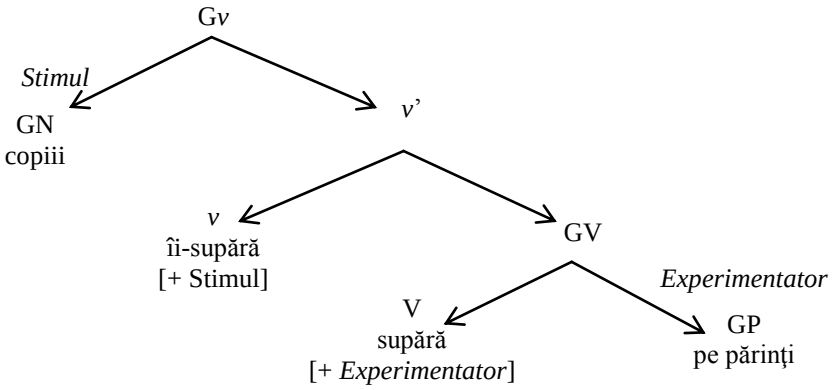
Ex. *George gave Mary the book* ***vs*** **George gave the book Mary.*
„George i-a dat Mariei cartea."
George gave the girl a flower ***vs*** **George gave a flower the girl.*
„George i-a dat fetei o floare."
George gave Mary the baby (to kiss) ***vs*** **George gave the baby Mary (to kiss).*
„George i-a dat Mariei bebeluşul (să-l sărute.)"

Aceste criterii de determinare o ordinii de fuzionare par să nu se aplice în limba română, care are o topică mai puţin rigidă, probabil datorită contrastului între cele două cazuri, acuzativ *vs* dativ, care fac vizibile diferenţele sintactice între cele două argumente obiect.

Reîntorcându-ne la analiza modului în care în limba română verbul *a supăra* generează grupuri verbale, pentru propoziţia tranzitivă din exemplul 1 şi în conformitate cu valenţa sintactică a verbului descrisă în diagrama 7, proiectăm diagrama 9 de mai jos. În grupul verbal nuclear GV verbul *supără* fuzionează cu grupul prepoziţional GP *pe părinţi*, care este, în consecinţă, interpretat semantic ca *experimentator*. Fuzionarea în grupul verbal nuclear GV dă acestui constituent interpretarea sintactică de argument obiect. În grupul verbal periferic G*v* particula verbală vidă *v* fuzionează cu grupul verbal nuclear GV, iar ca ultima fuzionare cu grupul nominal GN *copiii* pe care îl interpretează semantic ca *stimul*. Această fuzionare în G*v* periferic îi dă grupului nominal GN *copiii* statutul de argument subiect. Particula verbală vidă *v* are, de asemenea, un comportament adjunctiv, generând o concatenare de acest tip cu prima formă verbală din domeniul său c-comandat, care este verbul V *supără*. Această necesitate de concatenare generează o operaţie de deplasare [*Move*!] de la centru (V) la centru (*v*), care nu este altceva decât o îmbinare între operaţia de duplicare [*Copy*!] şi cea de concatenare adjunctivă [*adjunction*]. Orice operaţiune de duplicare generează însă o redundanţă fonetică, ce se rezolvă prin ştergerea pronunţiei copiei care succede, dar nu pe cea a copiei care precede.

BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)

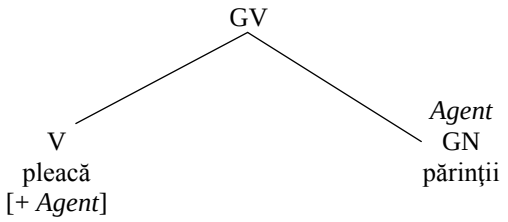
(9)

Categoria vidă, ca şi categorie funcţională şi printr-un proces similar cu cel al categoriei funcţionale timp gramatical T, poate intra într-o relaţie de acord gramatical [*Agree*!] cu cel mai apropiat (în acest caz şi singurul) nominal din domeniul său c-comandat, care este întreg grupul verbal nuclear GV. Astfel, categoria vidă *v* se realizează fonetic (*îi*) ca clitic pronominal prin acord gramatical cu nominalul *părinţi* pe care îl c-comandă şi de la care copiază mărci nominale de tipul caz (Ac), persoană (a III-a), număr (pl.) şi gen (masc.)

Dar, aşa cum am văzut în diagrama 7, care stabileşte valenţa sintactică a verbului *a supăra*, argumentul obligatoriu este corelat cu rolul tematic *experimentator* şi este interpretat sintactic ca obiect şi nu subiect (vezi testul participiului adjectival); iar argumentul subiect corelat cu rolul tematic *stimul* este opţional. Cu alte cuvinte, verbul *a supăra* este inacuzativ. Verbele inacuzative, ca şi participiile pasive, se caracterizează prin absenţa grupului verbal periferic G*v*, aşa cum se observă în reprezentarea 10 a structurii verbale a propoziţiei *Pleacă părinţii.*

(10)

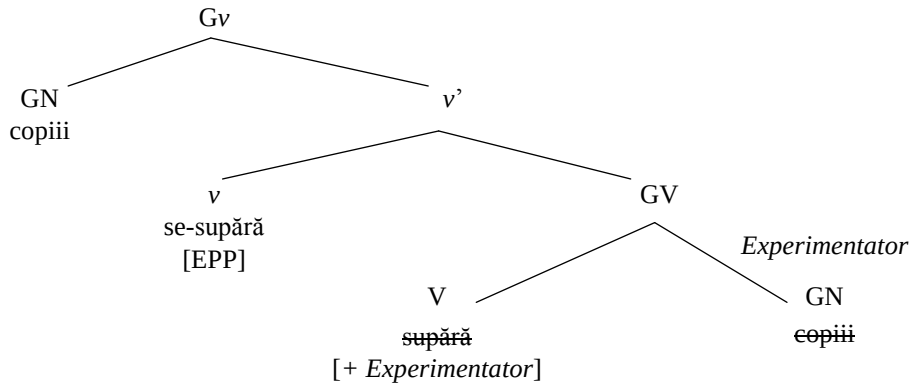

Inacuzativele retroerente însă fac excepţie. Ele proiectează grupul verbal nuclear GV, care este mai apoi încapsulat prin fuzionare în grupul verbal periferic G*v*. Ceea ce deosebeşte însă retroerentele inacuzative de verbele inergative, tranzitive şi bitranzitive, care fac acelaşi lucru, este că particula verbală vidă *v* nu poate inter-

BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)

preta semantic, prin atribuire de rol tematic, nominalul cu care trebuie să fuzioneze şi pe care trebuie să-l interpreteze sintactic ca subiect. Astfel, particula verbală vidă *v* trebuie să fuzioneze cu un nominal din domeniul său c-comandat care a fost deja interpretat semantic. Acest tip de selecţie generează o operaţie de deplasare a celui mai apropiat nominal interpretat semantic din GV, domeniul c-comandat al lui *v,* iar condiţia de deplasare este codificată formal ca marca EPP [*Extended Projection Principle*] a lui *v*. Această marcă EPP generează o deplasare de tip duplicare + fuzionare, care, la rândul ei, prin operaţia de duplicare, generează un lanţ coreferenţial între o poziţie de argument obiect din grupul verbal nuclear GV, interpretată semantic, şi poziţia de argument subiect din grupul verbal periferic G*v*, neinterpretată semantic. Rezultatul este o structură reflexivă din punct de vedere sintactic, dar nu şi semantic, adică un pseudo-reflexiv.

(11)

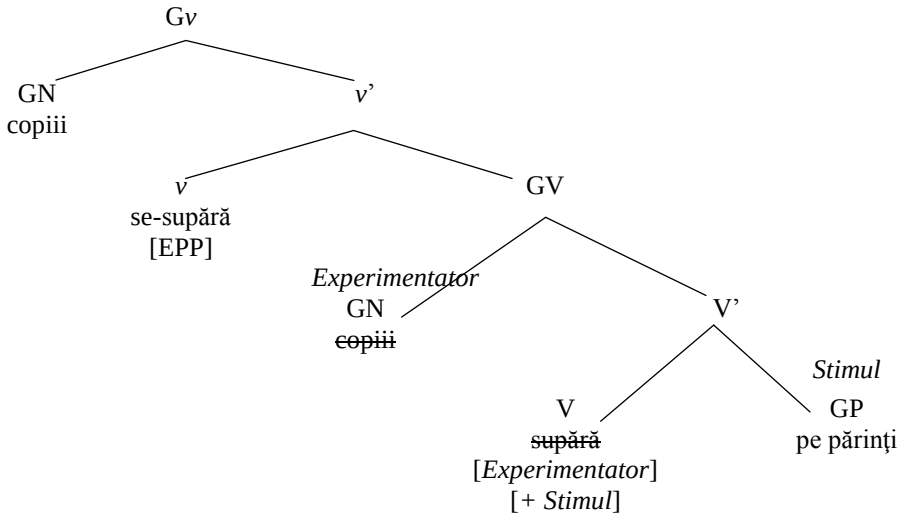

La fel ca în diagrama 9, particula verbală vidă *v* intră într-o relaţie de acord gramatical [*Agree*!] cu cel mai apropiat (în acest caz şi singurul) nominal din domeniul său c-comandat, GV. Astfel categoria vidă *v* se realizează fonetic ca clitic pronominal prin acord gramatical cu nominalul *copiii* pe care îl c-comandă şi de la care copiază mărci nominale de tipul persoană (a III-a) şi număr (pl.). Marca EPP care generează structura sintactic reflexivă va marca morfologic cliticul pronominal *v* ca reflexivul *se*.

Reîntorcându-ne la propoziţia (2), generată de verbul *a supăra,* care reflectă valenţa tranzitivă a verbului din diagrama 7, dar în acelaşi timp şi caracteristica pseudo-reflexivă a valenţei inacuzative retroerente a verbului, trebuie să răspundem la întrebarea care a generat această analiză, şi anume statutul argumentului obiect *pe părinţi*, atunci când verbul este la diateza reflexivă.

BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)

(12)

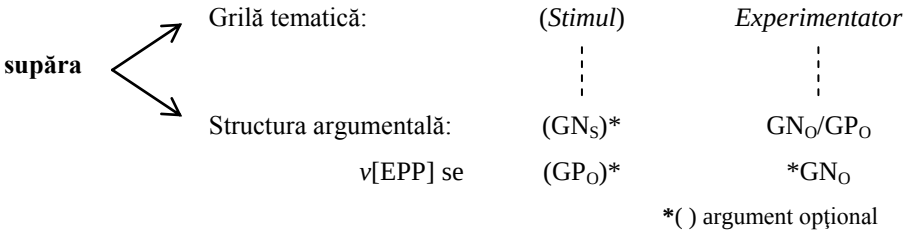
Diateza reflexivă este interpretată aici ca reflexia unui grup verbal periferic G*v* generat de un centru *v*, care nu poate face interpretări semantice prin atribuirea de rol tematic, dar are o marcă EPP care îl ajută să copieze şi să fuzioneze cu cel mai apropiat nominal deja interpretat semantic, GN *copiii*, din domeniul său de c-comandă. Deplasarea grupului nominal GN *copiii* generează o coreferinţă între poziţia de subiect din G*v* şi poziţia de obiect din GV, pe care o traducem ca reflexivitate sintactică. Având în vedere că acest lanţ referenţial nu conţine decât un rol tematic, acela de *experimentator*, reflexivitatea sintactică nu va fi dublată şi de una semantică.

Ce este interesant la verbul *a supăra* în limba română este posibilitatea ca, în cazul în care fuzionarea într-o poziţie de subiect interpretabilă semantic prin atribuirea de rol tematic este blocată de valenţa retroerentă a verbului, valenţa tranzitivă nu este automat redusă la valenţa inacuzativă. Astfel, valenţa fuziunii cu un nominal interpretat semantic ca *stimul* este redirecţionată din grupul verbal periferic G*v* (poziţia de subiect) în grupul verbal nuclear GV (poziţie de obiect), unde va intra în competiţie pentru ordinea de fuzionare cu argumentul obiect obligatoriu. Care va fi ierarhia de fuzionare? Se pare că criteriul A (*Obiectul nominal GN c-comandă obiectul prepoziţional GP*), revelat de structurile bitranzitive din limba engleză, se aplică în cazul verbului *a supăra* cu GP *părinţi* fuzionând primul cu verbul lexical, iar GN *copiii* fuzionând ultimul, ceea ce generează o ierarhie bazată pe relaţia de c-comandă (GN *copiii* c-comandă GP *pe părinţi*). Ierarhia prin c-comandă va determina şi atribuirea rolurilor tematice corelate cu argumentele sintactice. În acest caz, criteriul ierarhic este cel al rolului tematic obligatoriu supraordonat rolului tematic

BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)

opţional. Astfel, argumentul obiect supraordonat GN *copiii* va fi interpretat prin fuzionarea cu V *supără* ca *experimentator*, iar argumentul obiect subordonat GP *pe părinţi* va fi interpretat ca *stimul* (vezi diagrama valenţei sintactice revizuită în 13).

(13)

Care este în acest caz interpretarea valorii sintactice a grupului prepoziţional GP *pe părinţi*? Răspunsul este compatibil cu cel al gramaticii tradiţionale: de complement indirect. Aparatul generativ nu îl va numi ca atare, ci va descrie această valoare ca o poziţie subordonată ierarhic prin c-comandă argumentului obiect obligatoriu în grupul verbal nuclear, ocupată prin redirecţionarea argumentului opţional din grupul verbal periferic (argumentul subiect), ca rezultat al activării valenţei retroerente prin marca EPP a particulei vide a verbului *a supăra*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Blake 1990 = Barry J. Blake, *Relational Grammar*, Routledge, London–New York, 1990.
Chomsky 1995 = Noam Chomsky, *The Minimalist program*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1995.
Hornstein *et alii* 2005 = Norbert Hornstein, Jairo Nunes, Kleanthes K. Grohmann, *Understanding Minimalism*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
Neamţu 1999 = G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi… distincţii*, Editura Excelsior, Cluj-Napoca, 1999.
Perlmutter 1989 = David Perlmutter, *Multiattachment and the Unaccusative Hypothesis: The Perfect Auxiliary in Italian*, în „Probus”, I, 1989, nr. 1, p. 63–119.
Perlmutter–Postal 1984 = David Perlmutter, Paul Postal, *Some Proposed Laws of Basic Clause Structure*, în idem (eds), *Studies in Relational Grammar*, vol. I, University of Chicago Press, Chicago, 1984.
Radford 2004 = Andrew Radford, *Minimalist Syntax. Exploring the structure of English*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
Rosen 1984 = Carol Rosen, *The Interface between semantic Roles and Initial Grammatical Realations*, în D. Perlmutter, C. Rosen (eds), *Studies in Relational Grammar*, vol. II, University of Chicago Press, Chicago, 1984, p. 38–77.
Rosen 1988 = Carol Rosen, *The Relational Structure of Reflexive Clauses. Evidence from Italian*, Garland Publishing, New York–London, 1988.
Williams 1994 = Edwin Williams, *Thematic Structure in Syntax*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1994.

BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)

RETROHERENT TRANSITIVES: A CASE STUDY OF THE ROMANIAN (*SE*) *SUPĂRA* (*Abstract*)

This paper focuses on a relatively narrow, but problematic, aspect of Romanian pseudo-reflexive phenomena, specifically the behavior or retroherent intransitives that retain their retroherent feature when activating their transitive syntactic valence. The analysis attempts to integrate harmoniously valuable insights from Relational Grammar and Generative Grammar research.

Cuvinte-cheie: *comportament retroerent*, *pseudo-reflexivitate*, *grup verbal periferic* ***Gv***, *grup verbal nuclear GV*, *marca EPP*, *c-comandă*, *ordinea de fuzionare*.
Keywords: *retroherent behavior*, *pseudo-reflexivit*, *retroherent behavior*, *pseudo-reflexivity*, vP-shell, *core VP*, *EPP feature*, *c-command*, *order of merger*.

Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
atodea@yahoo.com

BDD-V685 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:51:09 UTC)